

ELŐSZÓ

Kedves Diákok!

Olyan munkafüzetet nyújtunk át Nektek, amelynek a készítői maguk is diákok, egyetemi hallgatók, akik magyartanárok vagy nyelvészettel foglalkozó szakemberek lesznek, és elkötelezettek a magyartanítás megújítása, ugyanakkor jó hagyományainak megőrzése mellett. A készítők – beleértve a szerkesztőt is – tegeződnek egymással, és Titeket is azért tegeznek, mert szimbolikusan így kívánnak bevonni a közös tevékenységbe, a szórendről való közös gondolkodásba. Reméljük, hogy a felkínált tevékenység számotokra is érdekes lesz.

A gyakorlatok egyetlen témát járnak körül több oldalról: a magyar egyszerű mondat szórendjét.¹ A munkafüzettel pótolni akarjuk azt a hiányt, hogy a tankönyvek általában keveset mondanak el a szórendről, és az erre vonatkozó tudást jellemzően nem rendszerezetten tárgyalják. Ez nagy feszültségben áll azzal, hogy a szórend alapvető fontosságú a jelentés létrehozásában. Mindannyian látjuk ezt például az idegen nyelvek tanulásakor, és tapasztaljuk akkor, ha olyan személlyel beszélünk, aki épp a magyart idegen nyelvként szeretné elsajátítani. Természetesen a magyar anyanyelvűeket a magyar nyelvvel kapcsolatban is foglalkoztatja a szórend, ezt figyelhetjük meg az interneten zajló, szórendi kérdésekről folyó vitákban is.

A munkafüzet gyakorlatait megoldva először a legegyszerűbb mondatok szórendjével, a legalapvetőbb sorrendi mintázattal ismerkedünk meg. Ehhez képest fogjuk vizsgálni az eltérést, a bonyolultabb mondatok szórendi megoldásait. Feladatokon keresztül feltárjuk az egyenes és a fordított szórend funkcióit, a szórendi különbségek jelentésalkotó szerepét. Végül azzal is foglalkozunk, hogy a szórendi megoldások időben változnak, és a jelenben is változatosságot tapasztalunk. Megfigyelünk kreatív szórendi megoldásokat a hétköznapi és a művészi szövegalkotásban egyaránt.

Az első három fejezet (és azokban a gyakorlatok) sorrendjét ajánljuk követni, mert ezek alapot adnak a további fejezetek számára. A munkafüzet többi részében azonban a témák és a gyakorlatok kiválasztása és elrendezése is az érdeklődésetekre van bízva.

A szórendről való közös gondolkodáshoz egy új fogalom bevezetésére lesz szükségünk: a magmondat fogalmára, ez azonban nem igényel semmilyen előzetes elméleti ismeretet, mivel a magmondatot mindenki fel tudja ismerni a nyelvvel kapcsolatos gyakorlati tudását hasznosítva. A legegyszerűbb mondattípusban, amelyet a *Letöröltem a port az asztalról.* mondat is képvisel, a *letöröltem* ige nem egyszerűen része a mondatnak, hanem olyan magmondat, amely önmagában is meg tudja valósítani ugyanezt a közlést, ha a beszélőtárs számára már ismert vagy könnyen kikövet-

¹ A munkafüzet nyelvészeti háttérként az *Osiris Nyelvtanra*, azon belül elsősorban Imrényi Andrásnak *Az elemi mondat viszonyhálózata* című fejezetére támaszkodik. (Tolcsvai Nagy Gábor szerk.: *Nyelvtan*. Osiris Kiadó, Budapest, 2017.)

keztethető a többi részlet. Ki is tudjuk próbálni ezt azzal, ha redukáljuk a mondatot az igére (*Letöröltem.*), és meg tudunk győződni arról, hogy nincs másik elem a mondatban, amely a *Letöröltem a port az asztalról.* mondat egyenértékű kifejezésére képes volna (*≠A port.; ≠Az asztalról.*).

A munkafüzet célja nem szabályszerűen rögzített elemzési eljárások begyakoroltatása, hanem a felfedezése annak, ahogy a sorrend adta lehetőségekkel rendszerszerűen bánunk. Kalandra hívunk Titeket egy olyan területen, amelyet a tankönyvek és – időhiány miatt – a tanórák még nem térképeztek fel a számotokra. A munkafüzetet elsősorban a 9–12. évfolyamon tanulóknak ajánljuk.

Az egyes fejezetek szerzői:

- I. A legegyszerűbb mondatok szórendje: GYURCSÓ ÁGNES, SZABADOS KORNÉL, FÜLEP ANNA
- II. A magmondat belső szerkezete; III. A fordított szórend: SOÓS ANNA, BUCSEK DOROTTYA, MAGYARI GÁBOR
- IV. Egy szereplő vagy körülmény kiemelése; V. A nem kijelentő mondatok: SOÓS ANNA, VAJDA GERGŐ
- VI. Negatív mondatok: NÉMETH ÁGNES, SÁNDOR ENIKŐ
- VII. A kötött szórendű szerkezetek: KOVÁCS PETRA, SZABÓ DORINA ANETT
- VIII. Kreatív szórendi megoldások hétköznapi szövegekben és irodalmi művekben; és IX. A szórend változása, szórendi változatok térben és időben: LAKATOS DORINA, SZMICSEK HAJNALKA, TÓTH PÉTER ZOLTÁN, ZSEMLYE VIKTÓRIA

A Szerkesztő és a Szerzők